

Порівняльна характеристика стану лісових ресурсів Тернопільської та Волинської областей

Роботу виконано на кафедрі географії СНУ ім. Лесі України

У статті схарактеризовано лісові ресурси Тернопільської та Волинської областей як об'єкти ведення лісового господарства та основу державного лісового фонду. Стисло проаналізовано динаміку лісистості цих регіонів та проблеми раціонального використання лісів, а також вплив господарської діяльності людини на стан і тенденції розвитку лісового господарства вищезгаданих областей, а також виявлені й схарактеризовані наслідки негативного впливу на лісові ресурси. Висвітлено основні чинники, що впливають на лісистість Тернопільщини та Волині.

Ключові слова: лісові ресурси, лісове господарство, лісові угіддя, лісовий фонд, лісокористувачі.

Гоцкалюк Л. О. Сравнительная характеристика состояния лесных ресурсов Тернопольской и Волинской области. В статье характеризуются лесные ресурсы Тернопольской и Волинской областей как объекты ведения лесного хозяйства и основу государственного лесного фонда. Кратко проанализированы динамика лесистости этих регионов и проблемы рационального использования лесов, а также влияние хозяйственной деятельности человека на состояние и тенденции развития лесного хозяйства вышеупомянутых областей, а также выявлены и охарактеризованы последствия негативного влияния на лесные ресурсы. Рассмотрены основные факторы, влияющие на лесистость Тернопольской и Волинской областей.

Ключевые слова: лесные ресурсы, лесное хозяйство, лесные угодья, лесной фонд, лесопользователи.

Hotskalyuk L. A. Comparative Description of the State of Forest Resources of the Ternopil and Volhynia Region. The article deals with forest resources Ternopil and Volyn regions as objects of forestry and the basis of the state forest fund. Gives a brief description of the dynamics of forest cover in these regions and problems of rational use of forests. The influence of human activities on the status and trends of forest above-mentioned areas, as well as identified and described the consequences of a negative impact on forest resources. The main factors affecting the forest cover Ternopil and Volyn.

Key words: forest resources, forestry, forest land, forest reserve, forest users.

Постанова наукової проблеми та її значення. Ліси Тернопільщини та Волині – складова частина єдиної екологічної системи природоохоронних територій України. Водночас сучасний стан природних лісових ресурсів та їх поширення – це результат впливу не стільки кліматичних, ґрунтових чи інших природних чинників, скільки людської господарської діяльності. Вивчення лісоресурсного потенціалу – надзвичайно актуальна проблема з огляду на нераціональне використання лісових ресурсів. Загалом дослідження динаміки лісистості й антропогенного впливу на неї в межах Волинської і Тернопільської областей сьогодні є досить актуальною.

Формулювання мети та завдань статті. Мета статті – формування та розвиток лісових ресурсів згаданих вище областей та оцінювання динаміки лісистості; завдання: вивчення значення лісу для природного середовища та його роль у житті людини.

Матеріали і методи. Під час проведення порівняльного аналізу лісових ресурсів Тернопільщини та Волині ми використовували описовий, картографічний, порівняльний, статистичний, географічний та історичний методи дослідження. Опрацьовано літературні та фондові джерела інформації.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Під лісовими ресурсами розуміють сукупність лісових масивів на певній території, яких використовують як джерело одержання деревини і недеревної продукції лісу (грибів, ягід, лікарських трав тощо). До лісових належать деревні, технічні, харчові, кормові, лікарські та інші ресурси, а також корисні природні властивості лісу – водоохоронні, захисні, кліматорегулюючі, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, екологічні тощо. Лісові ресурси, з одного боку, є предметами праці (будівельних матеріалів, виробництво меблів, обладнання для шахт), а з іншого – засобами праці (створення умов для розвитку рекреації). Використання лісу – основа активізації багатьох виробництв та запорука виготовлення

екологічно чистої продукції. Окрім того, лісові ресурси є об'єктом ведення лісового господарства та основою державного лісового фонду [6].

Лісові ресурси Тернопільської та Волинської областей використовують у багатьох галузях господарства, науки й культури. Там, де ліси мають значну питому вагу в структурі природно-ресурсного потенціалу, вони є одним із базових чинників прискорення регіонального соціального та економічного розвитку.

Основні чинниками, які впливають на лісистість областей:

1) Нерівномірність розміщення лісових ресурсів є не стільки наслідком природних умов, скільки зазвичай впливу господарської діяльності людини, що призвела до знищення лісів. Відомо, що тотальна вирубка лісу в період Другої світової війни і в післявоєнні роки призвела до нерівномірного розподілу вкритої лісом площі.

2) Рельєф, перерозподіляючи в просторі вологу і якість ґрунту, а також ритм та напруженість тепла і світла, змінює кліматичні та едафічні умови, тобто впливає на рослинність. На поширення, склад і зростання лісу впливає не лише макрорельєф, а й середні форми рельєфу. На рівнині також простежується вертикальна мікрональність, що особливо помітно вплив у пониженнях мікрорельєфу, де найкращі умови зволоження.

3) Зазвичай середньорічна температура в лісі нижча, ніж на сусідніх територіях, не покритих лісом. Наявна різниця між мікрокліматом сосняків і відкритого простору. Окрім того, вночі в лісі порівняно з відкритим простором температура вища, відносна вологість завжди вища, ніж на відкритому просторі.

4) Швидкість вітру в насадженнях, створених із різних порід, зменшує контрастність температур. Загалом кліматичні умови обох досліджуваних областей сприятливі для росту й розвитку лісової рослинності, такої як сосна, дуб, граб, ясен, береза, ялина, явір, модрина тощо.

5) Ґрунтові води відіграють значну роль у формуванні лісових насаджень. Так, у лісостеповій частині на підвищених місцях та вододілах вона міститься на глибині 15–20 м; на дні балок і заплав річок – від 0,4 до 1,5 м; на Поліссі у Волинській області ґрунтові води на підвищених елементах рельєфу міститься на глибині від 8 до 13 м; знижених від 1,5 м до 20–50 см. Часто ґрунтова вода підходить до самої поверхні [4].

Площа лісових угідь у межах Волинського обласного управління лісового господарства становить 702,5 тис. га, де 71 % належить Державному агентству лісових ресурсів України; 27 % – Міністерству аграрної політики та продовольства України; 2 % – іншим користувачам. Лісове господарство підпорядковується 11 державним підприємствам. Функціонують чотири лісомисливських господарств (Володимир-Волинське, Горохівське, Любешівське, Ратнівське), три мисливських господарств (Борове, Звірівське, Старовижівське), природний заповідник «Черемський» та Шацький національний природний парк [5].

Площа лісових угідь Тернопільщини області становить 199,3 тис. га, де 75,3 % належать Держлісагентству України; 16,9 % – Міністерству аграрної політики та продовольства України; 7,8 % – іншим користувачам. Обласне управління лісового господарства нараховує шість лісогосподарських підприємств, одне підприємство лісомисливського господарства (Бережанське), чотири лісогосподарських підприємств (Бучацьке, Кременецьке, Тернопільське та Чортківське), природний заповідник «Медобори» [7].

Запас деревини в лісовому фонді Волинської області, за статистичними матеріалами лісового кадастру, високий [5]. Так, запас деревини станом на 2006 р. становив 84,1 млн м³. Перевагу мають хвойні породи, тоді як запас деревини твердолистяних та м'яколистяних порід значно менший.

За статистичними матеріалами лісового кадастру Тернопільщини, загальний запас деревини області становить 28,6 млн м³. У породному складі лісів переважають насадження твердолистяної групи (дуб, бук, ясен, клен, граб). Група хвойних порід (сосна, ялина, модрина), зазвичай, зосереджена на півночі області [3]. Частка м'яколистяних порід значно менша (рис. 1).

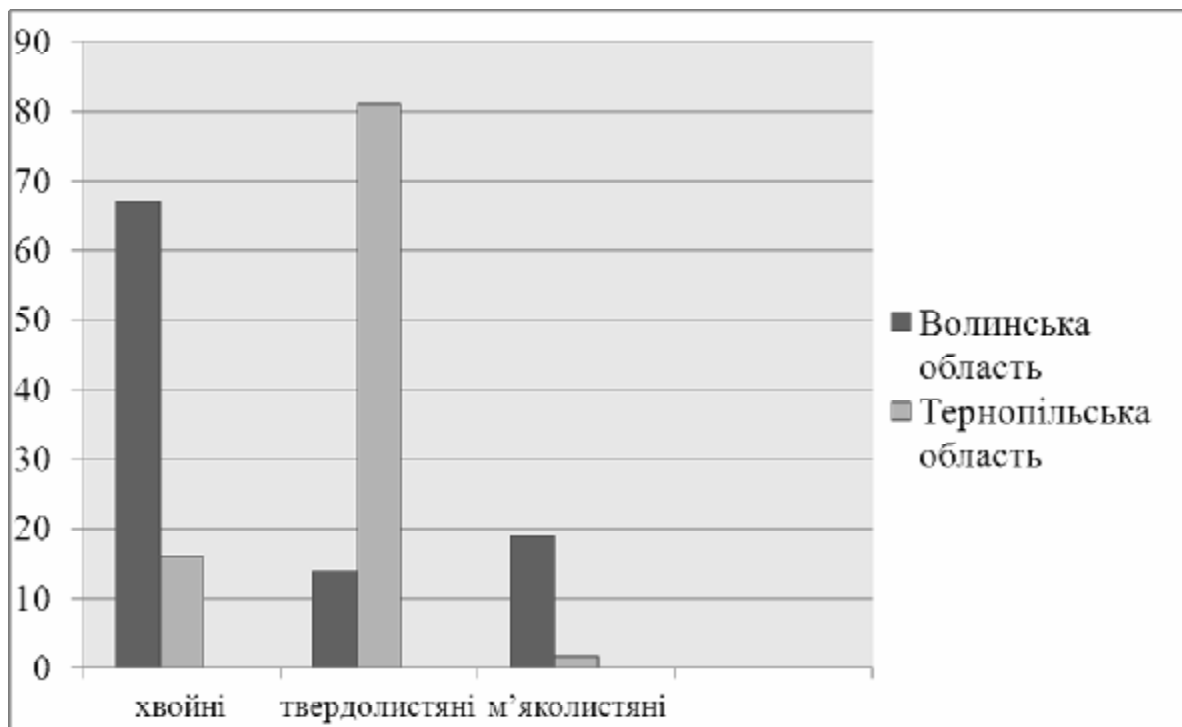

Рис. 1. Запас деревини лісового фонду Тернопільської та Волинської областей станом на 2006 рік (%) [5,7].

Щодо запасів деревини варто зазначити: сприятливі ґрунтово-кліматичні умови Волинської області спричинили різноманітність породного складу лісів. У лісостанах переважають цінні хвойні (сосна, ялина) породи, дещо менше поширені м'яколистяні та твердолистяні а на Тернопільщині поширені широколистяні (дубові, грабові, букові) ліси, мішані переважають на півночі області [2].

За статистичними матеріалами Волинського обласного управління лісового господарства, середній запас деревини на 1га становить 200 м³; середній приріст лісових насаджень на 1га – 4,1 м³ [5]. На Тернопільщині середній запас деревини 1га вкритої лісом площі сягає 200 м³; а середній приріст лісових насаджень на 1га – 3,72 м³.

Найважливішою лісгосподарською проблемою сьогодні є недосконале та неефективне використання лісового фонду. Розв'язання цієї проблеми особливо актуальне у зв'язку з недостатньою площею лісів та обмеженими можливостями залучення в лісгосподарське виробництво нових земель [1].

Зростання лісів у різних природних зонах – Волинська у зоні Мішаних лісів та Лісостеповій на Тернопільщині – відзначаються істотними відмінностями щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та їх корисних властивостей має вплив і на відмінність у лісистості цих регіонів України.

Станом на 2011 р, за матеріалами Державного агентства лісових ресурсів України, показники лісистості Тернопільської та Волинської областей майже не змінилась (табл. 1.) [8].

Таблиця 1

Лісистість Тернопільщини та Волині станом на 01.01.2011 р.[8]

Область	Загальна площа області, тис. га	Площа суші, тис. га	Загальна площа лісових масивів, тис. га	Лісистість, %	
				від загальної площі	від площі суші
Волинська	2014,4	1969,2	624,6	31,0	31,7
Тернопільська	1382,4	1363,1	183,2	13,3	13,4
Разом	3396,8	3332,3	807,8	44,3	45,1

Господарська діяльність людини з її нераціональним використанням лісових ресурсів завдавала й завдає їм значної шкоди в обох областях. Негативний вплив на лісові ресурси може спричинити такі наслідки:

- активізацію ерозійних процесів, що супроводжуються безповоротною втратою значної частини українських чорноземів та родючих ґрунтів;
- обміління великих та пересихання малих річок;
- масову появу рухомих пісків, а також пилових бур, засух та інших негативних природних явищ, що зумовлюють зниження урожайності зернових культур у степових і лісостепових регіонах тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначальною особливістю лісових природних ресурсів Волині й Тернопільщини є вирощування високопродуктивних, стійких лісових насаджень, для збереження яких потрібно здійснювати й покращувати заходи лісовідновлення та лісорозведення. Проводити вчасне насадження та відновлення лісів на місці вирубаних задля відновлення рослинності та збереження тваринного світу. Оскільки лісові ресурси використовуються для задоволення потреб населення і виробництва, а також виконують корисні властивості (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо) слід упроваджувати та реалізовувати заходи оптимізації лісокористування.

Порушене в статті питання є актуальним і недостатньо вивченим, тому потребує подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Бондар В. С. Комплексне використання і охорона лісів / В. С. Бондар, Д. А. Телішевський. – К. : «Урожай», 1985. – 182 с.
2. Гайда Ю. І. Лісові генетичні ресурси та їх збереження на Тернопільщині: монографія / Ю. І. Гайда, І. М. Попадинець, Р. М. Яцик, В. І. Парпан, І. Р. Гуменюк, Т. В. Кухарський / Держ. комітет ліс. і мислив. господарства України ; НАН України; Укр. НДІ гір. лісівництва ім. П. С. Пастернака ; Терноп. обл. упр. ліс. і мислив. господарства. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. – 287 с.
3. Гринь Ф. О. Нарис лісової рослинності Тернопільської області / Ф. О. Гринь // Укр. ботан. журн. – 1950. – т. VII, № 1. – С. 34–50.
4. Корецький Л. М. Волинська область (Географічний нарис). – К. : Рад. шк., 1960. – 133 с.
5. Ковальчук І. П. Конструктивна географія лісів і лісового господарства Волинської області : монографія / І. П. Ковальчук, В. Г. Юровчик. – Львів : [б. в.], 2010. – 150 с.
6. Коцан Н. Н. Територіальна організація лісопромислового комплексу Волинської області : автореф. ... канд. геогр. наук. – Луцьк : ЦДО.СП. – 1994. – 16 с.
7. Лісове господарство Тернопільщини. – Тернопіль : ТОВ «Новий колір», 2010 – 120 с.
8. <http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/index>.

Стаття надійшла до рекколегії
12.02.2013 р.